

Кравченко Н.П.*

НОТАРІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ПРАВА ЄС

У статті розглянуто законодавчі і практичні аспекти нотаріальної функції дипломатичних представництв України в контексті адаптації національного законодавства до права ЄС.

Ключові слова: консульське право, нотаріальні функції консула, Віденські конвенції, міжнародне співробітництво.

В статье рассмотрены законодательные и практические аспекты нотариальной функции дипломатических представительств Украины в контексте адаптации национального законодательства к праву ЕС.

Ключевые слова: консульское право, нотариальные функции консула, Венские конвенции, международное сотрудничество.

The article discussed the legal and practical aspects of notarial functions of Ukraine's diplomatic missions in the context of adapting national legislation to EU law.

Keywords: law, notarial functions of consul, the Vienna Convention, international cooperation.

Нотаріальна діяльність дипломатичних представництв України за кордоном передусім здійснюється на підставі Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року і Віденської конвенції про консульські зносини та факультативних протоколів до неї 1963 року, у яких зазначається, що Конвенції будуть сприяти розвитку дружніх відносин між державами, незалежно від відмінностей в їх державному і суспільному устрої. У статті 3 «Виконання консульських функцій» Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року стверджується, що консульські функції виконуються дипломатичними представництвами та консульськими установами відповідно до положень цієї Конвенції, а у статті 5 «Консульські функції» подається перелік функцій дипломатичних представництв, серед яких:

- 1) захист у державі перебування інтересів акредитуючої держави та її громадян (фізичних та юридичних осіб) у межах, що допускаються міжнародним правом;
- 2) сприяння розвитку торговельних, економічних, культурних та наукових зв'язків між репрезентованою державою і державою перебування, а також сприяння розвитку дружніх відносин між ними іншими шляхами відповідно до положень цієї Конвенції;

* здобувач кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Фурса С.Я.

3) з'ясування всіма законними шляхами умов і подій у торговельній, економічній, культурній сферах відносин та науковому житті держави перебування, повідомлення про них уряду акредитуючої держави та подання відомостей зацікавленим особам;

4) видача паспортів і проїзних документів громадянам акредитуючої держави і віз або відповідних документів особам, які бажають поїхати до акредитуючої держави;

5) надання допомоги і сприяння громадянам (фізичним та юридичним особам) акредитуючої держави;

6) виконання обов'язків нотаріуса, реєстратора актів громадянського стану та інших подібних обов'язків, а також виконання деяких функцій адміністративного характеру, за умови, що в цьому випадку ніщо не суперечить законам і правилам держави перебування;

7) охорона інтересів громадян (фізичних та юридичних осіб) акредитуючої держави у разі спадкоємства «mortis causa» на території держави перебування відповідно до законів і правил держави перебування;

8) охорона в рамках, встановлених законами та правилами держави перебування, інтересів неповнолітніх та інших осіб, що не володіють повною дієздатністю, які є громадянами акредитуючої держави, особливо коли потрібно встановлення над такими особами будь-якої опіки чи піклування;

9) з дотриманням практики та порядку, прийнятих в державі перебування, представництво або забезпечення належного представництва громадян акредитуючої держави в судових та інших установах держави перебування з метою отримання, відповідно до законів і правил держави перебування, розпоряджень про попередні заходи, що захищають права та інтереси цих громадян, якщо, у зв'язку з відсутністю або з інших причин, такі громадяни не можуть вчасно здійснювати захист своїх прав та інтересів;

10) передача судових і несудових документів або виконання судових доручень зі зняття показань для суден акредитуючої держави відповідно до чинних міжнародних угод або, при відсутності таких угод, в будь-якому іншому порядку, не суперечить законам і правилам держави перебування;

11) здійснення передбачених законами і правилами акредитуючої держави прав нагляду та інспекції щодо суден, що мають національність акредитуючої держави, і літаків, зареєстрованих у цій державі, а також щодо їх екіпажу; надання допомоги суднам і літкам, згаданим у пункті к цієї статті, та їх екіпажу, прийняття заяв щодо плавання суден, огляд та оформлення судових документів і, без шкоди для прав властей держави перебування, розслідування будь-яких подій, що мали місце в дорозі, і дозвіл всякого роду суперечок між капітаном, командним складом і матросами, оскільки це передбачається законами і правилами акредитуючої держави;

12) виконання інших функцій, покладених на консульську установу державою, які не забороняються законами і правилами держави перебування або проти виконання яких держава перебування не має заперечень, або ж які передбачені міжнародними договорами, чинними між репрезентованою державою і державою перебування [1; 2].

Водночас з огляду на поглиблення процесу адаптації законодавства України до законодавства ЄС при виконанні обов'язків нотаріуса, реєстратора актів громадянського стану та інших подібних обов'язків дипломатичними установами української держави враховується й практика Міжнародного союзу латинського нотаріату, а також країн континентальної Європи, які зорієнтовані на основні стандарти латинського нотаріату. Зауважимо, що Українська нотаріальна палата як громадська організація, що об'єднує нотаріусів на професійній основі для задоволення та захисту їхніх інтересів, з 1998 року є спостерігачем Міжнародного союзу латинського нотаріату і має на меті сприяти підвищенню її про-

фесійного рівня та вдосконаленню правової допомоги, що надається органами нотаріату, та створенню умов для активної діяльності членів палати на основі єдності їх професійних інтересів [3-5].

Оскільки розширення ЄС зумовило проблему встановлення нових політичних правил у відносинах з країнами-сусідами, зокрема, у політичній, економічній та правовій сферах співробітництва, і призвело до створення міністерства зовнішньої політики ЄС, наявності дипломатичних місій ЄС у країнах представництва організації, впровадження візового режиму, до розширення функцій таких місій в країнах перебування, зокрема, врахування стандартів Ради нотаріусів ЄС, стратегія політичних та економічних відносин Європейського Союзу з країнами-сусідами передусім спрямована на вирішення різнопланових цілей та завдань по реалізації Угод про партнерство і співробітництво та формування нової правової бази відносин.

Відтак, Рада нотаріусів Європейського союзу (CNUE), яка була створена у 1993 році для надання нотаріальних послуг європейським інституціям, сприяє формуванню спільної європейської галузі права та належному застосуванню законодавства Співтовариства, інтеграції інституту нотаріату до європейських інституцій у сфері правового захисту громадян, рівноправного доступу до правосуддя та захисту прав споживачів, здійснює моніторинг діяльності робочих груп, що детально аналізують європейські проекти та ініціативи у сфері надання нотаріальних послуг, а саме у сферах іпотечного права; конкурентного законодавства; контрактного законодавства; спадкового права; діяльності юридичних компаній. Інструментом, який допомагає нотаріусам вирішувати питання, пов'язані з іноземним елементом, є також Європейська нотаріальна мережа, що складається з нотаріусів-членів Ради нотаріусів ЄС, які надають консультації національним нотаріусам у сфері нотаріальних послуг, а також сприяють інтеграції європейського нотаріату до Європейської судової мережі щодо цивільних і комерційних справ, полегшенню і прискоренню доступу громадян до правосуддя за межами національних кордонів [6; 7].

Важливим для виконання нотаріальних функцій дипломатичними представництвами України можна вважати й Європейський кодекс нотаріального професійного права, що був прийнятий 1995 року задля гармонізації національного законодавства європейських країн, що регулює нотаріальну діяльність, визначення загальноєвропейського рівня нотаріального співробітництва та критеріїв, за якими оцінюються національні норми нотаріального права. Як зазначається в українській юридичній літературі, «європейський кодекс нотаріального права містить правові норми, що визначають умови й особливості здійснення нотаріальної діяльності при оформленні правовідносин за межами національних кордонів, а також встановлює правила, спільні для всіх нотаріусів Європейського Союзу», до яких віднесено лояльність і бездоганний моральний вигляд нотаріуса; безсторонність і незалежність нотаріуса; обов'язок дотримуватися таємниці нотаріальної дії; юридичну та технічну компетентність нотаріуса; свободу вибору нотаріуса; обов'язок страхування професійної відповідальності нотаріуса. У врегулюванні правовідносин, що виходять за національні межі, Європейським кодексом нотаріального професійного права встановлюється принцип пріоритету відповідного національного права за місцем вчинення нотаріальної дії, тобто, вчинюючи на прохання зацікавлених осіб нотаріальну дію з приводу правовідносин, що виходять за національні межі, нотаріус має дотримуватися права своєї держави (тобто країни свого походження), права держави перебування і норм Кодексу

2009 року Генеральною асамблеєю Ради нотаріусів ЄС (CNUE) на основі Європейського кодексу нотаріального професійного права був ухвалений Професійний кодекс но-

таріусів, в якому зазначено принципи діяльності нотаріусів у межах співтовариства. Зокрема, нотаріус зобов'язаний здійснювати превентивне правосуддя, якщо між сторонами існують суперечки; забезпечити правову достовірність угод; дотримуватись законодавства країни, яку він представляє; надавати якісні послуги, враховуючи інтереси сторін; бути неупередженим, незалежним та дотримуватись нейтралітету при вирішенні суперечливих справ; дотримуватись конфіденційності та збереження професійної таємниці; нести відповідальність за неякісне виконання, покладених на нього обов'язків; удосконалювати свої професійні навички; утримуватись від недобросовісної конкуренції та допомагати іншим нотаріусам при виконанні ними професійних обов'язків тощо.

Також у п. 3 кодексу зазначено правила здійснення нотаріусами ЄС закордонної (транскордонної) діяльності, під якою розуміють операції за участю іноземного елемента щодо набуття права власності в іншій державі, вирішення питань громадянства, розгляд справи, враховуючи розташування об'єкта або суб'єкта справи в іншій державі відповідно до фізичної або юридичної адреси. Оскільки нотаріуси є державними службовцями відповідної країни, то виконання професійних обов'язків здійснюється лише в межах держави, яку вони представляють, але також їм надається право на юридичні консультації та юридичну підтримку громадян інших держав. З метою удосконалення надання нотаріальних послуг для європейських громадян та бізнесових кіл Рада нотаріусів ЄС закликає членів організації до тісного співробітництва та обміну досвідом, тому при здійсненні транскордонної діяльності нотаріус, якщо потрібно, може звернутись за консультацією до представництва європейської нотаріальної мережі (ENN) у своїй країні [8; 9]

Зважаючи на переговорний процес щодо набуття асоційованого членства України в ЄС та встановлення зони вільної торгівлі, можливо враховувати стандарти зазначених європейських організацій у діяльності дипломатичних представництв України в межах ЄС, хоча підкреслимо, що в Указі Президента України «Про Консульський статут України» (зі змінами, внесеними згідно з Указами Президента N 1043/96 від 05.11.96 N 150/97 від 17.02.97 N 70/99 від 27.01.99 N 474/2002 (474/2002) від 21.05.2002), зазначено, що нотаріальні дії за кордоном учиняють на підставі національного законодавства консульські установи, а у випадках, передбачених законодавством, і дипломатичні представництва України. Зокрема, консульські установи вчиняють нотаріальні дії, що передбачені ст. 38 Закону і Консульським статутом, затвердженим Указом Президента України від 02.04.94, а згідно з Положенням про дипломатичне представництво України за кордоном, затвердженим Розпорядженням Президента України від 22.10.92, дипломатичне представництво за дорученням Міністерства закордонних справ України також може виконувати консульські функції.

Повноваження консульських установ є аналогічними повноваженням державної нотаріальної контори, що передбачені ст. 34 Закону, за винятком таких дій, як посвідчення договорів про відчуження і заставу жилих будинків та іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні; передавання заяв фізичних і юридичних осіб іншим фізичним і юридичним особам та видача свідоцтв про передавання таких заяв; видача дублікатів документів, що зберігаються у справах нотаріальної контори; видача свідоцтв про придбання жилих будинків з прилюдних торгів; вчинення протестів векселів; пред'явлення чеків до платежу і посвідчення несплати чеків; накладання заборони відчуження нерухомого майна, але дипломатичним представництвам надається право вчиняти й інші нотаріальні дії, передбачені законодавством України [10-13].

Практика українських посольств в європейських країнах свідчить, що вчинення нотаріальних дій консульськими та дипломатичними установами України здійснюється пе-

редусім відповідно до положень Віденської конвенції про консульські зносини та факультативних протоколів до неї 1963 року, двосторонніх консульських конвенцій, якщо такі підписані і ратифіковані між Україною і іншою державою, а також відповідно до Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, затвердженим наказом МЗС України та Міністерства юстиції України від 27.12.2004 № 142/5/310, зареєстрованого в Мінюсті 27.12.04 за № 1649/10248. Зокрема, у переліку нотаріальних дій, що вчиняються консульськими установами України у Французькій Республіці, зазначено, що у встановленому порядку посвідчуються правочини (договори, заповіти, довіреності та ін.), крім іпотечних договорів, договорів про відчуження та заставу житлових будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні; засвідчується вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них; засвідчується вірність підпису на документах; посвідчується факт перебування фізичної особи в певному місці; вживаються заходи до охорони спадкового майна; посвідчується факт, що фізична особа є живою; засвідчується вірність перекладу документів з однієї мови на іншу; видаються свідоцтва про право на спадщину; видаються свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя; засвідчується справжність електронного цифрового підпису на електронних документах (за наявності технічної можливості роботи з електронними документами); посвідчується тотожність фізичної особи з особою, зображеною на фотокартці; посвідчується час пред'явлення документів; приймаються у депозит грошові суми та цінні папери; учиняються виконавчі написи; учиняються морські протести; приймаються на зберігання документи.

До загальних правил вчинення нотаріальних дій віднесено й такі: 1) нотаріальні дії вчиняються у приміщенні дипломатичного представництва та консульської установи, проте в окремих випадках, коли фізична особа не може з'явитися в зазначене приміщення, а також коли того вимагають особливості вчинюваних нотаріальних дій, нотаріальні дії можуть бути вчинені поза вказаними приміщеннями, але в межах території консульського округу консульської установи; 2) нотаріальні дії вчинюються після пред'явлення всіх необхідних для цього документів та сплати консульського збору; 3) вчинення нотаріальної дії може бути відкладене в разі необхідності витребування додаткових відомостей або документів від фізичних та юридичних осіб; 4) при вчиненні нотаріальних дій консул установлює особу учасників цивільних правовідносин, які особисто звернулися за вчиненням нотаріальних дій. Необхідно зазначити, що встановлення особи здійснюється за паспортом або іншими документами, які унеможливають будь-які сумніви щодо особи громадянина. Відповідно до чинного законодавства консул управі витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій, оскільки ненадання відомостей або документів на вимогу консула є підставою для відкладення, зупинення нотаріальної дії або відмови в її вчиненні.

Важливим застереженням є те, для вчинення нотаріальних дій що не приймаються документи, що мають підчистки або дописки, закреслені слова чи інші незастережені виправлення, документи, текст яких неможливо прочитати внаслідок пошкодження, а також які написані олівцем; документи, у яких не можна прочитати все в них написане, як, наприклад, документи, залиті чорнилом, потерті тощо; порвані документи та документи, викладені на двох і більше окремих аркушах, якщо аркуші не прошнуровано, не пронумеровано, і кількість прошнурованих аркушів не завірена в установленому порядку.

Якщо документ, що підлягає посвідченню або засвідченню, викладений неправильно чи неграмотно (чи складений з порушенням вимог чинного законодавства), консул або

дипломатичний представник, який здійснює нотаріальні дії, має запропонувати його вправлення чи складення нового. На бажання зацікавленої особи документ може бути складений консулом на підставі повної та чіткої інформації, викладеної заявником. У разі втрати документа, посвідченого або виданого консулом, за письмовою заявою осіб (представників юридичних осіб), за дорученням яких або щодо яких вчинялася нотаріальна дія, консулом видається дублікат утраченого документа.

Підставами для відмовлення у вчиненні нотаріальної дії вважається той факт, якщо учинення такої дії суперечить законіві; не подані відомості (інформація) та документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії; якщо дія не підлягає вчиненню консулом або відповідним дипломатичним представником; якщо з проханням про вчинення нотаріальної дії звернулася недієздатна особа, особа, цивільна дієздатність якої обмежена, або представник, який не має необхідних повноважень; правочин, що укладається від імені юридичної особи, не відповідає обсягу її цивільної дієздатності; в інших випадках, передбачених чинним законодавством України. Не приймаються для вчинення нотаріальних дій документи, якщо вони не відповідають вимогам законодавства або містять відомості, що паплюжать честь і гідність людини.

У разі проживання особи на значній відстані від консульської установи України, необхідні нотаріальні дії можуть бути вчинені місцевим нотаріусом за місцем проживання такої особи. Документи, посвідчені або засвідчені місцевим нотаріусом, підлягають обов'язковій консульській легалізації, зокрема це стосується заяви на виготовлення довіреності, дозволу на оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, заяви про прийняття спадщини за заповітом, заяви на виготовлення дозволу на виїзд дитини за кордон, дозволу на оформлення проїзного документа дитини, заяви про відмову від спадщини, заяви про прийняття спадщини. За вчинення нотаріальних дій справляється консульський збір згідно з затвердженими тарифами [14].

У зв'язку з відсутністю двосторонньої консульської конвенції між Україною і ФРН, вчинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України у ФРН також визначається Віденською конвенцією про консульські зносини та факультативними протоколами до неї 1963 року, законодавством України про державний нотаріат, Консульським статутом України та іншими законодавчими актами України. Нотаріальні дії вчинюються у приміщенні консульського відділу Посольства України в ФРН (або генеральних консульствах України у ФРН). Нотаріальні дії вчинюються в день пред'явлення всіх необхідних для цього документів та сплати консульського збору. Встановлення особи громадянина України здійснюється за паспортом громадянина для виїзду за кордон. Зокрема, консулами вчиняються такі види нотаріальних дій, як посвідчення правочинів (договори, заповіти, довіреності та ін.), крім іпотечних договорів, договорів про відчуження та заставу житлових будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні; засвідчення вірності копій (фотокопій) документів і виписок з них; засвідчення вірності підпису на документах; засвідчення вірності перекладу документів з однієї мови на іншу; посвідчення факту, що фізична особа є живою; посвідчення факту перебування фізичної особи в певному місці; посвідчення тотожності фізичної особи з особою, зображеною на фотокартці.

При оформленні довіреності на укладання договору дарування обов'язково вказується ім'я обдаровуваного. У разі, якщо ця вимога не виконана, довіреність є недійсною. У довіреностях на ім'я адвокатів зазначається їх статус та членство в адвокатському об'єднанні (якщо адвокат є членом адвокатського об'єднання). При оформленні довіреності,

якою передбачається укладання договору майнового характеру, для фізичних осіб – громадян України обов'язковим є зазначення прізвища, ім'я, по батькові, адреси постійного проживання та ідентифікаційного номеру згідно з державним реєстром фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів. Оформлення довіреностей громадянами ФРН, третіх країн, а також особами без громадянства здійснюється за місцем проживання в німецького нотаріуса, підпис та печатка нотаріуса засвідчується апостилем. Крім того, порядок оформлення довіреності у німецького нотаріуса та зазначений вище порядок засвідчення розповсюджується також і на громадян України, які не мають можливості особисто прибути до консульської установи для складання довіреності консулом [15].

Вчинення нотаріальних дій консульськими і дипломатичними установами України в Італійській Республіці здійснюється відповідно до статті 43 «Нотаріальні дії та консульська легалізація» Консульської конвенції між Україною та Італійською Республікою від 2003 року (набула чинності 2006 р.), в якій зазначається, що відповідно до законодавства акредитуючої держави консульські посадові особи можуть оформляти нотаріально: акти і контракти, укладені між громадянами акредитуючої держави, а також їх односторонні акти, які не стосуються виникнення, зміни або передачі прав на нерухоме майно, що знаходиться в державі перебування; акти та контракти, незалежно від громадянства сторін, які стосуються майна, що знаходиться на території акредитуючої держави, або які будуть діяти на цій території; заповіти громадян акредитуючої держави; акти та контракти, пов'язані зі шлюбом громадянина акредитуючої держави; засвідчувати вірність копій документів і виписок з них, справжність підписів на документах та вірність перекладу документів або їх перекладати; виконувати будь-які інші нотаріальні функції, передбаченні законодавством акредитуючої держави, якщо вони не суперечать законам і правилам держави перебування; здійснювати легалізацію документів і актів, складених властями держави перебування.

Також консульство України в Італійській Республіці інформує про вчинення таких нотаріальних дій відповідно до статті 38 Закону України «Про нотаріат» як: посвідчення угоди (договори, заповіти, доручення та ін.), крім договорів про відчуження та заставу жилих будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні; вжиття заходів до охорони спадкового майна; видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя; засвідчення вірності копій документів і виписок з них; засвідчення справжності підпису на документах; засвідчення вірності перекладу документів з однієї мови на іншу; засвідчення факту, що громадянин є живим; засвідчення факту знаходження громадянина в певному місці; засвідчення тотожності громадянина з особою, зображеною на фотокартці; засвідчення часу пред'явлення документів; вчинення виконавчих написів; вчиняє морських протестів.

За умови, що документ, який підлягає посвідченню або засвідченню, викладено неправильно чи неграмотно (чи складено з порушенням вимог чинного законодавства), необхідно запропонувати виправити його або скласти новий, водночас на бажання особи документ може бути складений консулом.

Під час звернення до дипломатичної установи України в Італійській Республіці за вчиненням нотаріальних дій необхідно пред'явити такі документи: паспорт громадянина України для виїзду за кордон; примірник документу, який необхідно посвідчити або засвідчити; довідку про присвоєння ідентифікаційного номеру платника податків (за наявності); квитанцію про сплату тарифу (залежно від консульської дії); інші документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії (свідоцтво про право власності на нерухоме

майно, свідоцтво про народження дитини, свідоцтво про шлюб, свідоцтво про смерть тощо). Нотаріальні дії вчинюються в день пред'явлення всіх необхідних для цього документів, сплати консульського збору та відшкодування фактичних витрат.

При посвідченні договорів майнового характеру до консульського відділу додатково треба подати відомості: для юридичних осіб-резидентів – відомості про найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код згідно з Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України; для юридичних осіб-нерезидентів – найменування, місцезнаходження та державу; для громадян України – прізвище, ім'я, по-батькові, адреса постійного місця проживання та ідентифікаційний номер згідно з Державним реєстром фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів; для іноземців та осіб без громадянства – прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), громадянство, адресу місця проживання. Ненадання відомостей або документів на вимогу консула є підставою для відкладення, зупинення нотаріальної дії або відмови в її вчиненні. Нотаріально посвідчувані правочини, а також заяви та інші документи підписуються у присутності консула. Не приймаються для вчинення нотаріальних дій документи, що мають підчистки або дописки, закреслені слова чи інші незастережені виправлення, документи, текст яких неможливо прочитати внаслідок пошкодження, документи, у яких не можна прочитати все в них написане (наприклад, залиті чорнилом, потерті тощо) а також документи, написані олівцем [16].

Вчинення нотаріальних дій українськими представництвами у Португалії стосується передусім посвідчення правочинів (договори, заповіти, довіреності та ін.), крім іпотечних договорів, договорів про відчуження та заставу житлових будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні, зокрема, посвідчення довіреностей на право користування і розпорядження майном, крім транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів, та здійснення кредитних операцій дітям, другому з подружжя, батькам, іншим особам; посвідчення довіреностей на право користування і розпорядження транспортними засобами, зокрема, дітям, другому з подружжя, батькам, іншим особам; посвідчення загальних довіреностей на право користування майном, включаючи транспортні засоби (консульський збір визначається за ставками), посвідчення інших довіреностей, засвідчення вірності копій (фотокопій) документів і виписок з них; засвідчення вірності кожного підпису на документах, у т.ч. підпису перекладача; засвідчення вірності перекладу документів з однієї мови на іншу документів, пов'язаних зі смертю громадянина України; посвідчення факту, що фізична особа є живою; посвідчення факту перебування фізичної особи в певному місці; видача довідки про вчинення нотаріальної дії та заповіту (крім видачі довідки на вимогу суду, господарського суду, прокуратури, органів дізнання і слідства у зв'язку з кримінальними, цивільними або господарськими справами, що перебувають у їх провадженні); видача дубліката нотаріально посвідченого документа; вчинення іншої нотаріальної дії, передбаченої законодавством України; надання послуг технічного характеру (складання проектів правочинів, заяв, виготовлення копій (фотокопій) документів чи виписок з них тощо) [17].

Порядок вчинення нотаріальних дій консулом у Республіці Польща також визначається законодавством України про державний нотаріат, Консульським статутом України, Положенням про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, іншими законодавчими актами України. При цьому зазначається, що нотаріальні дії вчинюються у приміщенні консульського відділу Посольства України (або Генеральних консульствах України) в день пред'явлення всіх не-

обхідних для цього документів та сплати консульського збору, а встановлення особи громадянина України здійснюється за паспортом громадянина для виїзду за кордон.

Консулами вчиняються такі види нотаріальних дій, як: засвідчення вірності підпису на документах; посвідчення правочинів (договори, заповіти, довіреності та ін.), крім іпотечних договорів, договорів про відчуження та заставу житлових будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні;

засвідчення вірності копій (фотокопій) документів і виписок з них; засвідчення вірності перекладу документів з однієї мови на іншу; посвідчення факту, що фізична особа є живою; посвідчення факту перебування фізичної особи в певному місці; посвідчення тотожності фізичної особи з особою, зображеною на фотокартці.

Для вчинення нотаріальної дії в консульській установі України необхідно пред'явити такі документи: паспорт громадянина України для виїзду за кордон; документ, що підтверджує місце проживання особи на території Польщі (*karta pobytu* або *czasowe zameldowanie*); примірник документу, який необхідно посвідчити або засвідчити (в разі наявності); довідку про присвоєння ідентифікаційного номеру платника податків; інші документи, що стосуються вчинення нотаріальної дії. Ненадання відомостей або документів на вимогу консула є підставою для відкладення, зупинення нотаріальної дії або відмови в її вчиненні. Вчинення нотаріальних дій може бути відкладено у разі рішення консула України витребувати додаткові відомості чи документи або направити документи на експертизу, а також на інших підставах, передбачених законодавством України. При вчиненні нотаріальних дій консул встановлює особу громадянина України, його представника або представника підприємства, установи, організації, що звернулися за вчиненням нотаріальних дій. Зазначимо, що нотаріальні дії можуть бути також вчинені польським нотаріусом, і в такому разі документи можуть бути складені як українською, так і польською мовою. Крім того, документи, посвідчені або засвідчені місцевим нотаріусом, не підлягають жодним додатковим засвідченням [18].

Нотаріальні дії в пострадянських країнах Балтії, які увійшли до Європейського Союзу, вчинюються у консульському відділі дипломатичних представництв України. Зокрема, у Латвійській Республіці документи посвідчуються лише у присутності заявника, який має при собі дійсний паспорт (законом не передбачено здійснення будь-яких нотаріальних дій факсимільним зв'язком, електронною поштою чи по-телефону). Також посвідчуються лише ті документи, про які заявник написав заяву на виконання нотаріальної дії до консульського відділу посольства. Якщо особа не може з'явитися у Посольстві, вона може завірити документи у нотаріуса Латвії, але після того має зробити переклад українською мовою.

Нотаріальне посвідчення документів у консульському відділі посольства України в Латвії здійснюється відповідно до Цивільного кодексу України, Консульського статуту України, Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, статті 38 Закону України «Про нотаріат». Посвідчуються угоди (договори, заповіти, доручення та ін.), крім договорів про відчуження та заставу жилих будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні; вживаються заходи до охорони спадкового майна; видаються свідоцтва про право на спадщину; видаються свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя; засвідчується вірність копій документів і виписок з них; справжність підпису на документах; вірність перекладу документів з однієї мови на іншу; факт, що громадянин є живим; факт знаходження

громадянина в певному місці; тотожність громадянина з особою, зображеною на фотокартці; засвідчує час пред'явлення документів; вчиняються виконавчі написи; морські протести; приймаються на зберігання документи.

З метою уникнення непорозумінь консульський відділ посольства України у Латвії рекомендує попередньо з'ясувати в органах та установах України текст документу або зміст правочину, який має бути вчинено. У випадку, коли документ, що підлягає посвідченню або засвідченню, викладений неправильно чи неграмотно (чи складений з порушенням вимог чинного законодавства), консул пропонує особі, які звернулася за вчиненням нотаріальної дії, виправити його або скласти новий.. причому на бажання особи, документ може бути складений консулом. Під час звернення необхідно пред'явити такі документи, як: дійсний паспорт громадянина України для виїзду за кордон; заяву із зазначенням нотаріальної дії, яку необхідно вчинити; примірник документу, який необхідно посвідчити або засвідчити; довідку про присвоєння ідентифікаційного номеру платника податків (за наявності); квитанцію про сплату консульського збору; інші документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії (свідоцтво про право власності на нерухоме майно, свідоцтво про народження дитини, свідоцтво про шлюб, свідоцтво про смерть тощо).

Нотаріальні дії вчинюються в день пред'явлення всіх необхідних для цього документів, сплати консульського збору та відшкодування фактичних витрат. Вчинення нотаріальної дії може бути відкладене у разі необхідності витребування додаткових відомостей або документів від фізичних та юридичних осіб або направлення документів на експертизу, а також якщо відповідно до закону консул повинен упевнитись у відсутності в зацікавлених осіб заперечень проти вчинення цієї дії. При вчиненні нотаріальних дій консул встановлює особу учасників цивільних правовідносин, які особисто звернулись за вчиненням нотаріальних дій. Встановлення особи здійснюється за паспортом громадянина України для виїзду за кордон або іншими документами, які унеможливають будь-які сумніви щодо особи громадянина.

При посвідченні договорів майнового характеру до консульського відділу додатково треба подати відомості: для юридичних осіб-резидентів – відомості про найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код згідно з Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України; для юридичних осіб-нерезидентів – найменування, місцезнаходження та державу; для громадян України – прізвище, ім'я, по-батькові, адреса постійного місця проживання та ідентифікаційний номер згідно з Державним реєстром фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів; для іноземців та осіб без громадянства – прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), громадянство, адресу місця проживання.

Згідно зі статтею 46 Закону України «Про нотаріат» консул управі витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій. Такі відомості і (або) документи повинні бути подані в строк, указаний консулом. Не надання відомостей або документів на вимогу консула є підставою для відкладення, зупинення нотаріальної дії або відмови в її вчиненні. Нотаріально посвідчувані правочини, а також заяви та інші документи підписуються у присутності консула. Не приймаються для вчинення нотаріальних дій документи, що мають підчистки або дописки, закреслені слова чи інші незастережені виправлення, документи, текст яких неможливо прочитати внаслідок пошкодження, документи, у яких не можна прочитати все в них написане (наприклад, залиті чорнилом, потерті тощо) а також документи, написані олівцем.

У разі проживання особи на значній відстані від посольства України необхідні нотаріальні дії можуть бути вчинені нотаріусом за місцем проживання [19].

Віденські Конвенції про право міжнародних договорів 1961 та 1963 рр. мають важливе значення для сучасного вирішення проблем консульських та дипломатичних зносин і покликані не лише окреслити основні тенденції еволюції та кодифікації міжнародних договорів щодо забезпечення основних функцій дипломатичних представництв, а й відігравати провідну роль у його розвитку на сучасному етапі трансформацій. Віденські конвенції перетворились в універсальний міжнародно-правовий акт, який є основою права міжнародних договорів про дипломатичні зносини, зумовили тенденції до зближення, гармонізації та уніфікації норм міжнародного права і національних законодавств із забезпечення правової одноманітності загальносвітової практики міжнародних договорів.

З метою подальшої адаптації законодавства України до права ЄС, а також в рамках угоди між Україною та ЄС про асоційоване членство необхідно врахувати специфіку вчинення нотаріальних дій дипломатичними представництвами ЄС та державами-членами, що призводить до різної практики з огляду на наднаціональну специфіку європейського права.

Нотаріальна практика дипломатичних представництв України свідчить про існування певних колізій у вчиненні нотаріальних процедур, залежних від новацій таких проваджень акредитуючою країною, зокрема появою нових положень у Консульських статутах зарубіжних країн 2010-2011 років, і необхідністю врахування новацій у нотаріальній практиці дипломатичних представництв України.

Список використаних джерел

1. Венская конвенция о дипломатических сношениях, 18 апреля 1961 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_048/conv.
2. Венская конвенция о консульских сношениях, 24 апреля 1963 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/law/ilc/consul.pdf>.
3. Устав Международного союза Латинского Нотариата: принят Ассамблеей Нотариатов - членов Союза, Амстердам, 23 и 25 мая 1989 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.notariat.kz/default.asp?sw=Lat>.
4. Современная деятельность Международного союза Латинского Нотариата [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.uinl.org/congreso.asp?idioma=ing&submenu=CONGRESOEJORNADAS&submenu2=CONCLUSIONESANTERIORES>.
5. Українська нотаріальна палата: загальні відомості [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://palata.notariat.org.ua/aboutunp/about> або <http://palata.notariat.org.ua/aboutunp/about/doc/20.html>.
6. Рада нотаріусів Європейського союзу (CNUE) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://notariusz.wieszjak.pl/historia-notariatu/205399,Rada-Notariatow-Unii-Europejskiej--CNUE.html>.
7. Європейська нотаріальна мережа (ENN) <http://www.cnue.be/cnue-2010/en/004/012.html>
8. Європейський колекс професійного нотаріального права/ Нотаріат в Україні/За ред. В.В. Комарова. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 320 с.
9. Професійний кодекс нотаріусів Ради нотаріусів ЄС (CNUE) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cnue.eu/cnue-2010/en/003/005.html>.
10. Указ Президента України Про Консульський статут України (Із змінами, внесеними згідно з Указами Президента N 1043/96 від 05.11.96 N 150/97 від 17.02.97 N 70/99 від 27.01.99 N 474/2002 (474/2002) від 21.05.2002) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=127%2F94&new=1>.

11. Закон України Про дипломатичну службу (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 5, ст.29) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2728-14/conv>.
12. Наказ Про затвердження Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України 27.12.2004 N 142/5/310 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=z1649-04&new=1>.
13. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-ХІІ № 3538-IV (3538-15) від 15.03.2006// ВВР, 2006, № 35, ст.295. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3425-12&new=1>.
14. Посольство України у Франції [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/france/ua/27888.htm>.
15. Посольство України в ФРН [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/germany/ua/26072.htm>
16. Посольство України в Італії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/italy/ua/20919.htm>
17. Посольство України в Португалії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/portugal/ua/3472.htm>
18. Посольство України в Польщі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/poland/ua/publication/content/48080.htm>
19. Посольство України в Латвії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/latvia/ua/26606.htm>